

SPECIFICUL IMPLEMENTĂRII STRATEGIILOR ACTIV-PARTICIPATIVE LA LECTIILE DE EDUCAȚIE PLASTICĂ

THE SPECIFICITY OF THE IMPLEMENTATION OF THE ACTIVE- PARTICIPATORY STRATEGIES IN THE PLASTIC EDUCATION LESSONS

Aliona BRIȚCHI,

*conferențiar universitar, doctor în pedagogie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, R. Moldova*

Abstract: *The artistic-plastic activity of the students must be organized on the basis of reception activities, which would involve the examination and analysis of the surrounding world, the reproductions of fine art and the work of the students. The given activities must capitalize on active learning, based on tasks: exploration, observation, identification of the specifics, similarities and differences between the elements of plastic language, highlighting the means of expression*

Keywords: *artistic-plastic activity, fine art, active learning, plastic language.*

Formarea competențelor la Educația plastică necesită acumularea anumitor cunoștințe din partea elevilor, de aceea procesul de instruire trebuie organizat în așa mod ca elevii să aibă oportunități de a crea, a evolua, a discuta și de a căpăta experiență artistică nu numai în clasă ci să includă participarea la tabere de creație, excursii la muzee, vizite la expoziții, participarea la simpozioane artistice și științifice etc.

Metodologia procesului de învățământ (ansamblul metodelor și procedeele) trebuie să aibă un caracter dinamic, flexibil și să ducă la creativitate didactică. Metodele au funcții în sine, adică sunt bine individualizate, au funcții generale sau sunt polifuncționale.

Funcțiile cu caracter general sunt:

- *funcția cognitivă* – organizarea și dirijarea cunoașterii teoriei elementelor de limbaj plastic, dar și a tehnicilor de lucru sau a modalităților de organizare compozițională;
- *funcția motivațională* – de trezire a interesului pentru creația plastică, pentru transformarea formei, pentru descoperirea armoniilor cromatice, pentru domeniul plastic în general;
- *funcția operațională* – element de legătură între elev și conținuturile specifice disciplinei plastice, între obiectivele operaționale propuse și conținuturile plastice propuse;
- *funcția formativ-educativă* – de modelare a atitudinilor, convingerilor și sentimentelor față de frumosul din natură, artă și societate, de exersare și dezvoltare a proceselor psihice și motrice, paralel cu însușirea cunoștințelor și formarea deprinderilor specifice activităților plastice [1].

Metodele didactice folosite trebuie să asigure realizarea sarcinilor specifice, instructiv-formative, ale educației artistico-plastice la școlarii mici, acestea fiind legate de dezvoltarea sensibilității, imaginației, gândirii artistice.

Începând cu vârsta școlară mică se urmărește:

1. **Dezvoltarea acuității vizuale** prin *exerciții-joc de observare* a unor obiecte diferite ca mărime, grosime, formă, culoare (grade de intensitate ale aceleiași culori) sau *exerciții-joc de asociere* a culorilor prezentate cu cele specifice elementelor din natură (verde ca iarba, galben ca lămâia, albastru ca cerul etc.). De asemenea, se poate de indicat în activitatea elevilor la educația plastică *jocurile de rol* de tipurile:

- *jocul de reprezentare a structurilor* (de exemplu: organizarea unei încăperi poate fi reprodusă într-o sală de clasă/de dans prin distribuirea corespunzătoare a mobilierului);
- *jocul de decizie* – simularea unui organ de decizie, confruntarea cu situații decizionale etc.;
- *jocul de-a ghidul și vizitatorii* – simularea comportamentelor specifice vizitelor la muzeu, sală de expoziție, atelierul unui maestru în arte.

2. **Dezvoltarea gândirii creatoare** (artistice) prin descrierea unor fenomene ale naturii: ploaie, tunet, fulger, înserare, pentru ca școlarul să fie capabil să realizeze asocieri între obiecte, fenomene, forme, culori, să transforme noțiunile abstracte în noțiuni metaforice, cu caractere individuale și semnificative (răcoarea pădurii și verdele frunzișului, căldura verii și portocaliul soarelui) [4].

În didactica modernă sunt promovate metodele activ-participative, punându-se accent pe atitudinea activă, participarea personală a copilului. Motivațiile: curiozitatea de a cunoaște, de a investiga și a descoperi, de a observa, aplica și reda, de a inventa, sunt prezente în viața copilului, iar cadrul didactic trebuie să se bazeze pe acestea și să le dezvolte.

Participarea la actul învățării este o problemă esențială a dezvoltării și se referă la talentul cadrului didactic de a stimula participarea activă și deplină, psihică și fizică, individuală și colectivă a elevului.

Cadrelle didactice care demonstrează mobilitate intelectuală, flexibilitate pot utiliza și dezvolta metode activ-participative care au un caracter formativ-educativ, dezvoltă gândirea, memoria, imaginația, voința, potențialul de cunoaștere și creație al copiilor.

Metodele didactice nu trebuie să ducă la un dirijism excesiv, deoarece dirijarea învățării și a executării unei lucrări plastice trebuie să fie îmbinată cu munca independentă a elevului pentru ca acesta să-și poată afirma spontaneitatea specifică vârstei, gândirea și imaginația.

În cadrul disciplinei „Educație plastică” putem vorbi de metode de educare estetică a copiilor, prin care se realizează, treptat, unele obiective ale educației estetice, cum ar fi:

- formarea priceperilor și deprinderilor necesare înțelegerii sau creării artei;
- dezvoltarea dragostei pentru frumos;
- cunoașterea principalelor capodopere ale artei plastice etc. [apud, 3, p. 83].

Strategiile activ-participative constituie instrumente importante, aflate la dispoziția cadrului didactic, de a căror cunoaștere și utilizare depinde eficiența muncii educative. Metodele

artistice sunt căile prin care creatorul transformă o materie primă într-o operă de artă. Din această perspectivă există și asemănări cu metodele de învățământ, în măsura în care actul de educație este unul de modelare a personalității umane, din perspectiva unor finalități bine precizate.

Ca și la celelalte discipline școlare, în cadrul orelor de educație plastică sunt utilizate *metodele clasice de învățare*, dat fiind faptul că prin acest obiect trebuie dezvoltate în primul rând competențele artistico-plastice, utilizând imaginația și creativitatea ca instrumente de activizare și conștientizare a procesului muncii, având în vedere caracterul practic-aplicativ al disciplinei.

Realizarea sarcinilor didactice în cadrul lecțiilor de educație plastică este condiționată de alegerea și folosirea celor mai adecvate metode și procedee de învățământ. În alegerea și folosirea acestora trebuie să se țină cont de *conținutul specific* al lecțiilor, *scopul și sarcina* lor precum și de *particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor*. Știm că competențele artistico-plastice sunt însușite prin învățare și automatizate prin exerciții. Prin urmare acest complex proces implică folosirea unor metode de predare prin care elevii cunosc materialul, instrumentul, componentele și succesiunea diferitelor operațiuni precum și folosirea unor metode care să ducă la perfecționarea deprinderilor [3].

Astfel pornind de la *conversație*, baza oricărui dialog, urmată de *explicație* și *demonstrație* elevul reușește prin *exercițiu* – metoda principală de formare și dezvoltare a deprinderilor să atingă obiectivul propus.

Demonstrația este metoda didactică prin care învățătorul asigură, în baza materialului didactic sau exercițiului practic, cele explicate. A demonstra cu ajutorul materialelor intuitive (imagini artistice, planșe, materiale din natură) înseamnă a asigura un suport concret activității de învățare. Școlarul trebuie să vizualizeze formele din natură și cele artistice, culorile din natură și cele obținute prin diferite tehnici de marii pictori etc. *Demonstrația practică*, la tablă sau pe un suport de lucru, privind utilizarea elementelor de limbaj plastic ori modul în care se fluidizează sau se combină culorile reprezintă o secvență importantă în desfășurarea demersului didactic.

Prin această metodă didactică, informațiile se primesc atât prin văz, cât și prin auz, procentul lor de asimilare crește și astfel se evită înțelegerea greșită a problemelor plastice.

A demonstra înseamnă:

- a arăta copiilor elemente din natură sau substitutele lor pentru ca aceștia să observe forme, culori, dimensiuni;
- a prezenta efecte plastice de fuzionare, nuanțare, spontaneitate;
- a arăta tehnici de lucru și modalități de utilizare a instrumentelor și materialelor;
- a expune exemple din creația copiilor sau a artiștilor plastici.

În activitățile de educație plastică există mai multe *tipuri de demonstrație*:

- cu ajutorul materialelor concrete;
- cu ajutorul reprezentărilor vizuale: reproduceri după lucrările de artă, lucrări ale copiilor, planșe demonstrative;
- la tablă sau pe un suport de hârtie sau cu alte materiale;
- cu ajutorul mijloacelor tehnice: calculator, proiecții etc.;
- cu ajutorul limbajului nonverbal: mimică, gestică [6].

Demonstrația dezvoltă spiritul de observație, capacitatea de a compara și analiza, de a descoperi și a investiga, dă copiilor siguranță și curaj, asigură înțelegerea tehnicii și sarcinii de lucru.

Pentru a nu îngrădi imaginația și creativitatea, cadrul didactic va realiza o demonstrație parțială a sarcinii de lucru cu mijloace și materiale bine alese, adecvate temei plastice, îmbinând demonstrația cu alte procedee didactice: explicația, dialogul etc.

Exemplul de mai jos reprezintă o demonstrație parțială:

Tema plastică: „*Tonuri*”

- se combină alb cu puțin roșu și se obține un ton foarte deschis de roșu;
- se combină alb cu mai mult roșu și se obține un ton de roșu diferit de primul;
- se combină în continuare aceste culori, schimbând progresiv cantitatea de roșu, obținându-se scara tonală deschisă a roșului.

La fel se procedează și în cazul obținerii tonurilor de roșu închis (roșu + negru în cantități progresive).

Demonstrația se realizează practic și se susține cu ajutorul planșelor didactice [7].

Explicația este o metodă de expunere orală în care predomină argumentele. Aceasta trebuie să aibă o pondere mai mică în desfășurarea activităților plastice, deoarece capacitatea de concentrare este mai mică la această vârstă. Dacă explicația este prelungită, apare fenomenul de oboseală. De aceea, cadrul didactic trebuie să utilizeze, alături de limbajul verbal, limbajul nonverbal (gestica, expresia feței) modularea vocii pentru ca fraza să fie mai expresivă.

Explicația va fi însoțită întotdeauna de planșe demonstrative adecvate și de demonstrații practice pentru a câștiga în claritate și pentru a economisi timpul. Pentru a fi mai eficientă, această metodă se îmbină cu *demonstrația și conversația* [6].

Conversația, ca metodă de învățământ completează cele două metode mai sus prezentate. Ea este o metodă didactică ce include dialogul cadru didactic-elev, elev-cadru didactic, elev-elev. În cadrul *metodei conversației*, distingem:

- **conversația euristică** (însușirea de noi cunoștințe);

- **conversația de reactualizare** (reactualizarea și introducerea cunoștințelor în noua temă plastică);
- **conversația de fixare** (fixarea și sistematizarea cunoștințelor primite);
- **conversația de verificare** (verificarea cunoștințelor teoretice legate de tema plastică);
- **conversația de evaluare** a lucrărilor (evaluarea lucrărilor realizate de elevi după criteriile de evaluare stabilite) [1].

Este important modul în care sunt formulate întrebările. Acestea trebuie să fie clare, concise, într-o terminologie adecvată vârstei copilului. Să se evite cele cu răspuns indus, imprecise sau cele care presupun răspunsuri monosilabice („da-nu”).

Pentru a oferi valoare acestei metode, conversația euristică trebuie să fie minuțios pregătită, întrebările să fie formulate cu precizie, să solicite gândirea, iar răspunsurile să fie corecte și personale. Există o gamă largă de tipuri de întrebări care să antreneze copiii la dialog și la participarea lor activă și afectivă în demersul didactic. Succesul conversației depinde, în mare măsură, atât de formularea întrebărilor, cât și de organizarea lor într-o succesiune logică pentru a incita gândirea în raport cu efortul intelectual al copilului.

Alegerea tipurilor de întrebări depinde de situațiile de învățare și de obiectivele urmărite. În funcție de caracteristicile lor, întrebările sunt de diferite tipuri:

- **reproductive**, care se adresează memoriei;
- **reproductiv-cognitive**, care sunt cu preponderență descriptive, vizează capacitatea copilului de a reține și reda unele informații;
- **productiv-cognitive**, bazate pe explicații, argumente, comparații;
- **anticipative**, care solicită imaginația, ajută creativitatea;
- **suggestive**, care sugerează aspectul urmărit, tipul de obiecte sau gama cromatică;
- **convergente-închise**, care direcționează răspunsurile, canalizează efortul intelectual;
- **divergente-deschise**, care solicită creativitatea prin varietatea răspunsurilor;
- **evaluative**, care implică analiza proprie, pe baza criteriilor de evaluare elaborate de cadrul didactic [3].

Tipurile de întrebări prezentate mai sus au menirea să activeze gândirea, să pună copiii în situația de a avea inițiativă, de a descoperi, de a se exprima plastic în lucrările lor.

Metoda dialogului dirijat este o metodă didactică ce aparține *conversației* și se adresează cu precădere vârstelor mici. Este o cale prin care se înlătură învățarea mecanică de către elevi a unor conținuturi teoretice sau a unor procedee practice.

Întrebarea „Ce se întâmplă dacă...”, în cazul combinării unei culori cu alb sau negru în cantități diferite, îi ajută pe elevi să observe că acestea se deschid sau se închid progresiv.

Metoda dialogului dirijat include mai multe procedee prin care se deplasează centrul de greutate de la întrebările de orientare învățător-elev la cele de investigare elev-învățător. Aceasta conferă o anumită autonomie în abordarea problemelor plastice. Eforturile intelectuale ale copiilor sunt îndrumate în direcții divergente, ceea ce face ca problema plastică să poată fi rezolvată prin mai multe procedee. Astfel se dezvoltă imaginația, priceperea de a culege informații și implicit gândirea creatoare [6].

Exercițiul este principala metodă în desfășurarea activităților artistico-plastice și se utilizează în scopul formării de priceperi și deprinderi practice; dezvoltării unor capacități și aptitudini; stimulării potențialului creativ.

În arta plastică, exercițiul se referă la executarea repetată și conștientă a unor elemente de limbaj, forme plastice, compoziții sau tehnici de lucru, care solicită inițiativa și gândirea creatoare în vederea formării unor priceperi și deprinderi. Cu școlarii mici se vor realiza exerciții prin care se vor urmări:

- familiarizarea cu instrumentele și materialele de lucru;
- combinarea culorilor, pentru a diversifica și îmbogăți paleta cromatică;
- prelucrarea, transformarea formei spontane;
- transfigurarea formelor inspirate din natură pentru a obține forme noi, expresive, sugestive;
- structurarea suprafeței de lucru după scheme compoziționale adecvate temei plastice și subiectului;
- aplicarea principiilor artei decorative în compoziții divers structurate (friză, chenar, joc de fond) [1].

Această metodă poate fi adaptată ușor unor sarcini de învățare, asigură constituirea automatismelor de bază și formarea priceperilor și deprinderilor. În realizarea unui exercițiu cu caracter creativ cu copiii, cadrul didactic trebuie să urmărească etapele de lucru, structura, scopul și limitele exercițiului. Exercițiul trebuie explicat și demonstrat, diversificat și gradat ca dificultate pentru a asigura tuturor copiilor posibilitatea de a-l executa.

S-a constatat că, utilizând această metodă, copiii capătă o siguranță în realizarea lucrărilor și astfel se exprimă plastic cu ușurință și satisfacție.

Exercițiul practic, este calea care ne ajută să rezolvăm cu succes sarcina formării priceperilor și deprinderilor de lucru. Se cunosc mai multe forme ale metodei exercițiului folosite în predarea activităților practice:

- Exerciții introductive sau pregătitoare;
- Exerciții de bază;
- Exerciții paralele care mai sunt cunoscute și sub numele de exerciții independente, de creație personală.

În acest caz, se antrenează imaginația, gândirea creatoare, educarea perseverenței.

În folosirea acestei metode trebuie să se respecte câteva condiții:

- Asigurarea creșterii gradate a dificultăților, solicitarea crescândă a eforturilor în cadrul fiecărui capitol.
- Alături de efortul fizic, trebuie să se urmărească și dezvoltarea gândirii, educarea gustului estetic și sporirea gradului de independență al elevilor în executarea lucrării.
- Să se înțeleagă regula sau principiul teoretic ce stă la baza exercițiului;
- Să se asigure cunoașterea și respectarea regulilor de igienă și protecție a muncii;
- Să se preîntâmpine apariția oboselii și a plictiselii [5].

Exercițiul-joc este metoda ce se utilizează în special la școlarii din clasa I, pentru ca ei să înțeleagă mai bine anumite probleme legate de culoare și de tehnicile de lucru.

Prin joc se îmbină spontanul cu imaginarul, se produc destindere, plăcere și bucurie. După obiectivele urmărite și conținutul propus, jocurile pot să urmărească dezvoltarea îndemnării, motricității, curajului etc.

Exercițiile-joc pot fi de observare a elementelor din natură, de imaginație, de descoperire a diferitelor culori (nuanțe, tonuri) sau procedee de colorare (fuzionare, tușare, stropire etc.).

Eficiența acestor metode depinde de competența psihopedagogică a cadrului didactic și de caracterul individualizat al activității școlarului. Metodele didactice se aleg în funcție de specificul disciplinei și de vârsta școlarelor.

Utilizarea strategiilor activ-participative adecvate conținuturilor artistico-plastice, obiectivelor propuse, temelor plastice, tehnicilor de lucru, particularităților de vârstă, tipului de lecție facilitează desfășurarea unui demers didactic eficient și modern.

BIBLIOGRAFIE:

1. CERGHIT, I. *Metode de învățământ*. Iași: Polirom, 2006. 315 p. ISBN: 973-46-0175-X.
2. BOCOȘ, M., JUCAN, D. *Teoria și metodologia instruirii. Teoria și metodologia evaluării. Repere și instrumente didactice pentru formarea profesorilor*. Pitești: Paralela 45, 2017.
3. BRIȚCHI, A. *Didactica educației plastice: Suport de curs*. Bălți: Indigou Color, 2020.
4. MARINESCU, M. *Tendențe și orientări în didactica modernă*. București: Didactică și Pedagogică, 2007.
5. OPREA, C.-L. *Strategii didactice interactive*. București: Didactică și Pedagogică, 2009.
6. PUICĂ-VASILACHE, E. *Educație plastică: suport de curs pentru studenți*. Chișinău: Profesional Service, 2012.